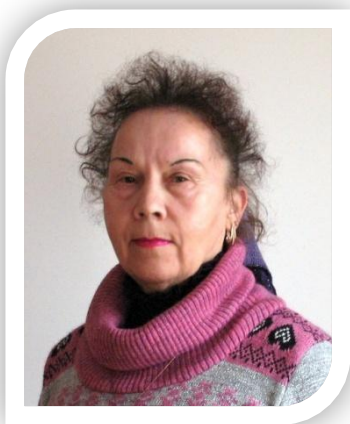

УДК 37. 032 – 057. 876: 316. 774

КРЕАТИВНО-ПІЗНАВАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ПТНЗ У ПРОЦЕСІ ВИХОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Марія Карп'юк,

кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії професійної орієнтації і виховання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

У статті аналізується питання про значення в навчально-виховній взаємодії з професійною молоддю ПТНЗ різної креативно-пізнавальної інформації, що спрямована на самоактуалізацію, самопізнання та розвиток самосвідомості майбутніх кваліфікованих робітників – девізи, крилаті вирази, афірмації, поради, корисні рекомендації, медитації, вербальні формули, конструктивні інтелектуальні установки відомих людей тощо.

Ключові слова: *виховна взаємодія, самоактуалізація, самопізнання, самосвідомість, гармонізація, багатомірність, девізи, крилаті вирази, афірмації, поради, корисні рекомендації, медитації, вербальні формули, конструктивні психоінтелектуальні установки відомих людей тощо.*

Кожна епоха пропонує свої смисли життя: Античність – благо, Середньовіччя – служіння Богу, Відродження – осягнення краси, Новий час – знання, Новітня історія – гроші, XXI століття – інформацію.

М. Переконський

Професійна освіта є необхідною умовою, щоб дати людству шанс і можливість еволюціонувати до миру, гармонії, толерантності, свободи, творчої самореалізації в умовах соціальної справедливості [4, с. 12–13]. У період становлення інформаційного суспільства доцільно поглиблювати в учнівській молоді знання про інноваційну інформацію, формувати в кожній особистості вміння користуватися новими даними, нагромаджувати їх, інтегрувати, впорядковувати, класифікувати, ефективно користуватися ними в життєвих ситуаціях. Дедалі очевиднішим стає розуміння того, що освітянський продукт – конкретна особистість – має бути належно підготовленим не лише до ефективної професійної діяльності він має бути готовим розвивати свій духовно-екологічний, морально-етичний, культурно-ціннісний, генетичний і професійний ресурс впродовж усього життя. Інакше кажучи, основи безперервного розвитку "людського капіталу" мають бути ефектив-

но закладені професійною освітою на кількох рівнях, насамперед, на **особистісному, мікрота макроекономічному**.

На **особистому рівні** майбутній кваліфікований робітник, отримавши знання й навички, професійну підготовку та певний практичний досвід, має бути здатним не лише надавати виробничі послуги іншим людям, а й бути здатним допомагати самому собі в різних складних життєвих ситуаціях: **виходити сам** без надмірних витрат власної енергії, із стресового стану; **нейтралізувати** соціально-професійні, міжособистісні та родинні конфлікти; **гармонізувати** взаємовідносини в сім'ї та на виробництві; **сприяти зміцненню** власного здоров'я; **знати техніки профілактичного самооздоровлення** й релаксації; **ефективно співпрацювати** в суспільстві та з колегами на основі законів синергії; **домагатися успішної самореалізації в усіх сферах життєдіяльності** з найменшими

затратами власних психоенергетичних ресурсів тощо.

Актуальність теми дослідження мотивується чималою низкою факторів, зокрема: а) кризовим станом розвитку людства; б) переважно звужено-фрагментарним розумінням природи особистості, що традиційно продукується в антропологічній, філософській, соціологічній та психолого-педагогічній літературі; в) вульгарно-меркантильною й агресивно-споживацькою психологією нашого сучасника; г) знеціненням та ігноруванням етнокультурних цінностей і традицій; д) фрустрацією масової свідомості; е) фізично-психологічною деградацією молоді, що проявляється в самогубствах, душевних захворюваннях, пияцтвах, курінні, знеціненні морально-етичних норм поведінки в суспільстві й родині, зростанні наркозалежності, різноманітних маніакальних збоченнях, насильствах, звірствах; є) криміналізацією соціально-економічних відносин у соціумі; ж) антагонізацією соціально-правових структур, організацій, інституцій; з) створенням людством смертельної загрози своєму існуванню тощо.

Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що проблема особистості учня в умовах професійного становлення постійно вивчалася й вивчається в різних аспектах філософами, психологами, педагогами, соціологами, культурологами (А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, С.Я. Батишев, Г. Ващенко, Г. Васянович, Ш.О. Амонашвілі, І.А. Зязюн, Г.С. Костюк, В.П. Казначеев, Н.Г. Нічкало, В.П. Андрущенко, В.М. Галузинський, А.І. Кузьмінський, О.В. Чалий, О.А. Донченко, В.В. Крижко, В.О. Радкевич, В.С. Лутай, Л.Д. Бевзенко, І.В. Єршова-Бабенко, І.С. Добронравова, В.С. Крисаченко, Г.І. Шилов, М.М. Мойсеєв, І.Д. Бех, О.В. Скрипченко, Д.О. Закатнов, Н.В. Маслова, І.З. Цехмістро, Б.О. Астаф'єв, Л.Л. Сушенцева, І.Р. Пригожин, О.О. Наумкін, М.В. Савчин, В.О. Моляко, В.Г. Кремень, В.А. Роменець, В.В. Ягупов, С.Д. Максименко, В.Ф. Моргун, М.Б. Євтух, В.А. Мосіяшенко, Т.Г. Тюріна, Т.В. Черкашина, С.Г. Карпенчук, А.М. Алексюк, С.У. Гончаренко, В.Ф. Калошин, М.Г. Стельмахович, В.Л. Омеляненко, І.М. Цимбалюк, М.Д. Ярмаченко, Л.Л. Карамушка, Е.О. Помиткін, Л.Е. Орбан-Лембрик, В.В. Москаленко, М.М. Філо-

ненко, І.Т. Кучерявий, О.І. Клепиков та ін.). Сугестопсихопедагогічні аспекти й технології, виділившись у прошарок когнітивно-інформаційних міждисциплінарних знань, сприяють, – що засвідчується результатами діагностичних узагальнень, – формуванню в особистості майбутнього кваліфікованого робітника цілісного (холістичного, ноосферного, саногенного, позитивного, екологічного) світогляду. Проблема свідомості і самосвідомості будь-яких фахівців надзвичайно актуальна з огляду на те, що саме ця ментальна субстанція є одним із базових засобів індивідуального самостворення, самоконтролю, самоаналізу й конструктивної реалізації всіх потреб особистості – соціально-виробничих, професійних, родинних, етнічних, індивідуально-особистісних, гендерних, міжкультурних тощо. Розуміння важливості в життєреалізації особистості цієї енергоінформаційної (ментально-розумової) константи сприяє більш виваженому використанню кожного власних енергетичних ресурсів, реалізації власних самоуправлінських можливостей, бо не можна конструктивно еволюціонувати, керуючись застарілими підходами щодо якості нашого мислення, нашого усвідомлення самих себе, якості нашої самосвідомості тощо.

Мета статті. 1. Розглянути необхідність більш послідовно й системно вводити у виховну взаємодію з професійною молоддю ПТНЗ різноманітну пізнавально-креативну інформацію, що спрямовується на розвиток самоконтролю, саморегулювання, саморелаксації, самооздоровлення, на розширення й поглиблення самосвідомості майбутніх кваліфікованих робітників. 2. Подати різні типи розвивально-пізнавальної інформації, що здатні виконувати креативну функцію щодо оновлення самосвідомості професійної (і не тільки) молоді в трансформаційних умовах сьогодення.

Наше сьогодення, – це час переходу від однієї еволюційної сходинки до іншої, вищої. Інакше кажучи, – від людини розумної до людини духовної. Кожна така зміна супроводжується космопланетарними катаклізмами. Це водночас означає очищення від деструктивного використання життєенергій, що проявляється як догматизм, застарілі стереотипи, штампи, рутини, егоїзм, меркантильність, тобто, недостатнє розуміння власної природи,

власного потенціалу, власної життєтворчої сили, чим мотивуються непередбачувані складні соціальні обставини: стреси, різноманітні травматичні ситуації, девіантні моделі поведінки, депресивні психостани – аж до суїцидів тощо.

У перспективі трансформації, свідками яких ми є, спрямовуються на те, аби нова мо-лода раса могла ефективно розвиватися. Найголовнішою й невід'ємною частиною (крім, звичайно, збереження планети та життя на ній), цього складного багатомірного процесу **закладки зерна** майбутнього людства, є мо-лоде покоління. Завдання педагогів, батьків, методистів, вихователів – обачно й мудро, турботливо й толерантно формувати майбутнє в особі дитини, учня, студента. Особливої уваги потребує розвиток самосвідомості під-ростаючого покоління. Адже не можна не помічати, що в сучасній цивілізації **головне – мати, чимось володіти, а в новій – це буде: віддавати, співпрацювати, колективно творити простір радості, вдячності, любові.** Лозунг сучасної людини – **змагання, побо-рювання** один одного, аж до ворожнечі, прокльонів, агресії, воєн; логіка ж **людини** завт-рашнього дня – це взаємодопомога, мудрість, доброзичливість, **любов**, розуміння власного призначення у земному житті, знання законів Всесвіту та своєї природи. На жаль, треба визнати, що сучасне планетарне людство – **руйнівник**. А майбутнє, нове – **творець**, що орієнтується на реальні закони світу. Тепе-рішня раса земних людей керується **інтелек-том**, що реалізований всього від 2% до 10%, а майбутня цивілізація буде керуватися **інтуїці-єю**, що приносить необмежене істинне пі-знання й розуміння себе, свого потенціалу.

Сучасне людство має багато релігій, які постійно не просто дискутують між собою, а й запекло ворогують (чи стають заручниками політичних маніпуляцій, смаків можновладців або "розборок"); нова ж генерація людей сфор-мує нову світоглядну ідеологію, спільну сис-тему вірування, яка буде виконувати єдину істинну функцію – **спосіб зв'язку з вищими світами, з першопричиною життя. І цей зв'язок буде проявлений у кожній особис-тості індивідуально й безпосередньо.** По-ступово відпаде потреба у догматах, доктри-нах, обрядах, ритуалах, наївно-спрощених

віруваннях: діти (а згодом – і дорослі) нести-муть цей зв'язок з Вищими Рівнями Універ-суму в собі як природну й закономірну норму життя. Сучасна раса людей Землі характери-зується роз'єднаністю, агресивністю (війни, насилля, агресії, знецінення й визискування людини людиною стали нормою стосунків). Нова раса громадян нашої планети буде від-значатися толерантністю, прозорливістю, му-дрістю, єдинодушшям: людина, врешті-решт, буде не просто декларувати високі ідеали, а **жити в гармонії з ними**, усвідомлюючи За-кон Всеєдності, цінність творчого потенціалу, який різноманітно представлений у кожній особистості від народження. Однак, дово-диться константувати, що більшість сучасних учених все ще настільки перебувають під впливом загальноприйнятої спрощено-матеріалістичної світоглядної парадигми й узвичаєного погляду на Природу та стан справ у Всесвіті, що, фактично, вибудували собі в'язницю із власних упереджень й забо-бонів. І якщо ти подаєш експериментальні дані, що суперечать прийнятим уявленням, то таким ученим хочеться, аби цих даних яки-мось чином просто не стало, і вони кладуть їх, у кращому разі, під сукно. На жаль, так було майже завжди. Людині звичніше в атмосфері світосприйняття, яке узвичаїлося, набуло ста-тусу норми. Усе нове спочатку викликає від-чуття дискомфорту: адже доведеться зміню-вати спосіб мислення (бачення).

Уільям Тіллер звертає увагу на те, чому необхідно міняти наявні парадигми мислення в сучасній науці: "У сьогоднішній парадигмі зовсім немає місця для свідомості, намірів, емоцій чи духу. Однак наші досліди показу-ють, що свідомість може дуже істотно впли-вати на фізичну реальність, і це означає, не-обхідність кардинальної зміни усталеної па-радигми мислення, яка змушена буде включи-ти в себе свідомість. А для того, щоб для неї знайшлося місце, сучасні уявлення про струк-туру Всесвіту мають бути істотно розширені" [1, с. 43]. Одна з найважливіших істин про парадигми знань полягає в тому, що **вони змінюються**. Особливо це стосується науки, яка є безперервним проектом інтелектуальних поглядів, теорій, припущень, узагальнень, де кожне наступне покоління використовує пло-ди праці попередників. Тут парадигма знань

зазнає змін, відповідно до того, як старі знання виявляються помилковими чи неповними. Наука безперестанку змінюється, формуючи нові моделі й конструкції на фундаменті старих. Та сила й велич науки саме в тому, що вона рухається, еволюціонує, трансформується. Біда ж у тому, що інколи науковці збиваються на нетерпимо-ортодоксальну позицію щодо "інакомислячих", піддаючи обструкції їхні аргументи й логіку. Отже, кожній епосі характерний світогляд, своя парадигма знань, і кожна, зрештою, породжує наступну, що наближає нас до точнішої істини про те, що наше уявлення щодо реальності залежить лише від нас, від нашого рівня розвитку інтелектуально-креативного потенціалу.

Перед сучасним інтелектом науковців (як і людства в цілому) стоїть завдання: усвідомлювати, що корені усіх форм розумово-пізнавальної діяльності людини перебувають у Світобудові й космопланетарній природі самої людини та включені в єдиний космічний розум – Логос. Показовим є й те, що прогресивна наука ХХ ст. завершилася визнанням тонких світів і Вищих Сил, які виконують управлінську функцію щодо всіх процесів на планеті Земля, в тому числі щодо походження звукової мови того чи іншого етносу. Настав час усвідомлювати не лише фізичний рівень реальності, а й невидимі, енергоінформаційні рівні, щоб, нарешті, діяти, жити, творити, розвиватися, пізнавати самих себе та світ, враховуючи Закони Світобудови. Згадаймо й те, що ще А. Ейнштейн підкреслював, що відкриття в науці здійснюються зовсім не логічним шляхом, бо в логічну форму вони оформляються тільки у процесі викладу. Відкриття, навіть найменше, – це завжди осяяння. Потужний аналітик В.А. Нюхтілін також послідовно й аргументовано доводить думку про те, що: а) "...знання даються Ним, а не народжуються нашими головами..."; б) "...нас цікавить ... підкидання ідей Богом людству з якоюсь метою..."; в) "по замовленню нічого нового придумати не вдається... уся узагальнена історія науки не дає нам ніякого приводу говорити про те, що помимо моментів привнесення знань Зверху є ще яка-небудь логіка їх появи..." [6, с. 20]. Ці міркування наведені для того, щоб привернути увагу до того факту, що наші далекі пращури також отримували

знання Зверху, як і ми отримуємо зараз ченнеленгові інформації на рубежі ХХ – ХХІ ст., коли настав час збагачувати свої знання новою інформацією; коли Вищий Розум відкриває людству нові істини про будову надтонких світів; про Закони, за якими вони побудовані й функціонують; про людину як космопланетарну сутність. Стає зрозуміло, що людина й середовище, яке її оточує, знаходяться у розумному інформаційному просторі, в спільній колективній свідомості. Це поле навколо людини та всередині неї. Воно наповнене думками й словами, звуками й літерами, знаками та числами, світлом і кольором, вібраціями й імпульсами, емоціями і бажаннями, пристрастями й мріями, намірами й конкретними енергорухами, енергопоштовхами, енергозбуреннями, енерготрансформаціями, енергоімпульсами, енергосигналами тощо.

Ми стоїмо перед необхідністю формувати, розвивати якісно нову колективну свідомість із врахуванням інноваційних знань, що наявні в дослідженнях сучасних науковців, а також тих, які передаються землянам Вищим Розумом. Суть будь-якої істинної науки – це вміння вивчати, аналізувати, включаючи в науковий обіг вже наявну інформацію. Це допомагає, з одного боку, не абсолютизувати власні здобутки, а з другого, – вчитися співпраці, співтворчості з представниками Вищого Розуму – Учителями земного людства, бо така специфіка сучасного перехідного моменту на розломі космогалактичних вимірів і епох. Суть справжньої науки і в тому, щоб, озброївши людей (особливо учнівського віку, що перебувають у процесі професійно-особистісного становлення) найбільш прогресивними знаннями, допомагати їм **успішно управляти власним життям**, відповідно до реально існуючих законів у природі, а також самореалізовуватися за тими генетично-інформаційними програмами, що наявні в кожній особистості на клітинному та надтонкому енергоінформаційному рівні.

Така синкретизація різновекторних, але вже існуючих знань допоможе зрозуміти, що: 1. Інформація стає головним ресурсом науково-технічного, соціально-економічного й духовно-екологічного розвитку планетарного суспільства; 2. Інформація є першоосновою світу, бо в основі всього – вона; 3. Те, що ми

відчуваємо, бачимо, чуємо, сприймаємо, промовляємо, створюємо, – усе це конкретні форми, інформаційно-кодові структури й види матеріалізованої та дематеріалізованої інформації, а наше життя є її феноменом; 4. Інформація (в тому числі, у формах різних етнонів) – це загальний єдиний законопроцес фундаментальних **відносин, зв'язків, взаємодій і взаємозв'язків енергії, руху, маси** мікро- й макроструктур Всесвіту; 5. Світ – інформаційний, Всесвіт – інформаційний; первинне – інформація, вторинне – матерія. **Інформація** визначає **буття матерії**; 6. Об'єктом інформації є єдиний розподілений інформаційно-сотовий простір Всесвіту з мікро- та макромірними процесами й технологіями, що в ньому відбуваються, на взаємодію з якими поступово виходить людина ХХІ ст.; 7. Першоосною Природи є фундаментальний мікро- та макромірний автоінформгенезис [5; 7], що зобов'язує психологів, педагогів-практиків, вихователів, як і науковців в цілому, виходити за межі вузькопредметної спеціалізації, оволодіваючи інтегрально-синергетично методологією, що сприяє формуванню цілісного міждисциплінарного світобачення – холистичного, ноосферного, цілісного, саногенного.

Це в кінцевому результаті сприяє трансформації фрагментарної логіки дискретного мислення в логіку багатомірної всеєдності, детермінованої Законами Всесвіту. Щоб не плутатися в людських домислах, приймемо **важливу позицію визнання Вищих Учителів земного людства, Вищого Космічного Розуму (Першопричина Буття, Творець, Абсолют, Бог, Все Суцє, Надсвідомість, Простір), а також надтонких світів, які залишаються за межами свідомого сприйняття більшою кількістю землян. Людина багатомірна.** Створена за фрактальною подібністю до Вищих Сутностей, природа людини дуальна, тобто у багатомірній структурі людини є духовне начало або душа, й матеріальне, або тваринне, низьковібраційне начало. Розум людини є полем взаємодії цих двох начал, і їх знаряддям є наша думка.

Як розрізняти, які думки від якого начала? **Духовне начало – це думки, народжені силою любові, в широкому розумінні цього слова. А тваринне начало – це думки про наші інстинкти, рефлексии, це манія величі,**

гординя, егоїзм, зарозумілість, чванство, жорстокість, жадібність, владолюбство, агресія, заздрість, мстивість, грубість, корисливість, тобто бажання, скеровані переважно на задоволення матеріальних інтересів й амбіцій. Робити накопичення матеріальних благ смислом свого життя на Землі – це примітивно й протиприродно щодо духовного начала особистості.

Набування дедалі більшої кількості матеріальних благ – це і є показник переважання в людині низьковібраційної енергії, тобто тваринного начала. При ослабленні контролю над собою людину дуже легко може полонити тваринне начало, причому непомітно для нас самих – нашими звичними егоїстичними думками, прагненнями, бажаннями, устремліннями. Тому так важливо, щоб підрастаюча особистість максимально розуміла сама себе, навчилася контролювати свій внутрішній світ – думки, емоції, почуття, реакції, оцінки, бажання, дії; навчилася **відповідати** за свій вибір, що завжди дає той чи інший наслідок для життєдіяльності конкретної особистості. Професійна молодь має свідомо культивувати в собі якості духовного начала, що є в кожного. І в цьому незаперечна роль психологів, педагогів, вихователів, фахівців-предметників, майстрів виробничого навчання, учителів гуманітарного циклу дисциплін. Важливо з підсвідомого рівня перевести цей особистісний потенціал у свідомий, тобто **самоусвідомлений**, адже майбутній кваліфікований робітник готується до самостійного життя. І яким управлінцем своєї долі, свого щастя, своєї кар'єри він стане, великою мірою залежить від вчасно наданої психолого-педагогічної допомоги, спрямованої на роз'яснення учням їхньої природи, їхнього потенціалу, їхніх можливостей, індивідуальних особливостей, отже, їхньої внутрішньої сили.

Педагоги й психологи добре знають, що виховна взаємодія з учнями ПТНЗ – це, по суті, зовнішній цілеспрямований вплив психіки, логіки, досвіду, системи цінностей (як і усталених світоглядних стереотипів, шаблонів, оцінок) однієї людини на іншу. Саме **зовнішній вплив** досить часто, як засвідчує практика роботи, залишає учнів **внутрішньо пасивними, інертними, байдужими**, а інколи й агресивно-недовірливими, цинічними чи

зухвалими, що, зрозуміло, консервує або пригнічує розвиток і стабілізацію глибинних душевних якостей – правдивість, доброту, умиротвореність, щирість, урівноваженість, милосердя, самоволодіння, мужність, мудрість, добродійність, прагнення до духовних знань, скромність, витривалість, наполегливість, працьовитість, делікатність, чуйність, цілеспрямованість, невибагливість, чистоту свідомості, альтруїзм, безкорисливість, шанобливість, толерантність, аскетизм, безстрашність тощо.

З огляду на таку особливість у системі взаємовпливів "людина – людина", В.О. Сухомлинський зазначав: "Чому людина не повинна знати, що її виховують? Тому, що справжнє виховання – це **самовиховання**. Треба створювати таке спілкування вихователя й вихованців, щоб кожне слово, звернене до юного серця й розуму, пробуджувало внутрішні духовні сили, викликало внутрішню роботу розуму й серця, спрямовану на самопізнання й самовдосконалення. Якщо ж людина на кожному кроці відчуває й розуміє, що її виховують, – здатність до самопізнання й самовдосконалення притупляється. У неї зароджується думка: якою мені бути й що мені робити – про це подумують дорослі. А моя справа – чекати порад і вказівок" [8, с. 654]. В.О. Сухомлинський окремо виділяє питання про те, як спонукати учня до самовиховання в моральній сфері, у праці й навчанні, як виховувати самодисципліну в розумовій діяльності та у фізичній культурі.

На жаль, при наявності цікавих розробок у цьому аспекті, сучасною професійною педагогікою не досягнуто високого рівня практичного втілення в соціокультурну дійсність цього підходу; ще немає в психолого-педагогічному середовищі на рівні реалізації масового розуміння того, що самовиховання – це не щось допоміжне, надумане, другорядне в складному й багатовекторному процесі виховання професійної молоді, а його міцний фундамент. Самовиховання – це особливий індивідуальний інтелектуально-вольовий вид діяльності, що стає можливим лише при активному усвідомленні учнем власного "Я" (самосвідомість), відносин з інформаційно-комунікативним навколишнім Світом (світогляд, система морально-етичних установок,

система цінностей, принципів, прагнень). Самовиховання – це саморозвиток, самоконтроль, саморегуляція, самоуправління особистості учня, спрямовані на вироблення, удосконалення або зміну нею своїх характерологічних якостей з метою гармонізувати їх і привести у відповідність із соціально-етичними, етнокультурними, професійними, родинними, загальнолюдськими та індивідуальними цінностями. Усвідомлене самовиховання здійснюється, передусім, у трьох основних напрямках: а) розвиток моральних і емоційно-вольових рис та якостей; б) удосконалення інтелектуально-креативних здібностей і процесів; в) нарощення фізично-екологічної культури з метою загартування й зміцнення власного здоров'я, що є важливою умовою успішної професійної самореалізації.

Система спрямовування учнів до формування в собі стресостійкості, самоконтролю, самовпливу, самоаналізу, саморегуляції, самоуправління й самооцінки включає, насамперед, такі тактичні й стратегічні професійні дії: 1. Пробудження в учнів – майбутніх кваліфікованих робітників – прагнення й палкого бажання до самопізнання та самовдосконалення; 2. Визнання індивідуальних пріоритетів щодо ідеалів та системи життєвих цінностей; 3. Створення через систему діалогів та полілогів у колективі учнів ПТНЗ атмосфери довіри, відкритості, творчості, а також серйозного ставлення до методики самовиховання, адже ніхто ні за кого не проживає життя з його випробуваннями, складними ситуаціями, болями і втратами чи здобутками: кожен живе індивідуально, а отже, треба бути спроможним організувати себе й свою життєдіяльність якісно, успішно, щасливо, що, фактично, неможливо без самовихованості, самодисциплінованості, самоаналізу, самозвіту, самоспостереження, самоконтролю в кожній конкретній соціально-професійній чи інтимно-особистісній ситуації; 4. Роз'яснення на поточних і класичних прикладах можливостей та результатів самовиховання; 5. Складання учнями особистої програми самовиховання й психоконунікативна підтримка зусиль майбутніх кваліфікованих робітників, спрямованих на реалізацію запланованих самозобов'язань; 6. Постійна делікатна увага до ін-

дивідуально-вольового самовдосконалення кожного учня.

Націлюючи учнів на самопізнання, саморозвиток, самоконтроль, самоаналіз, самозвітність та самоуправління, важливо не забувати настанови К.Д. Ушинського про те, що надмірними вимогами можна підірвати і волю, й наміри та м'язи і загальмувати (чи навіть зупинити) їх розвиток. З іншого боку, не даючи їм навантаження, не тренуючи власні м'язи, волю, інтелект особистість неодмінно буде мати й слабкі м'язи, й слабку (інфантильно-споживацьку, спрощено-примітивну) волю, й слабку, непереконливу логіку мислення, що не здатна якісно аналізувати процеси власної життєдіяльності та робити з них вчасні й конструктивні висновки, спираючись на причинно-наслідковий закон (чи на інші закони реальної дійсності). Великий мислитель, психолог і педагог не випадково зазначав, що є тільки підготовка до самовиховання, і якщо виховання буде добрим, якісним, то самовиховання триватиме все життя. Беручи в свої руки керування людською природою, що постійно розвивається, будь-яке виховання треба завершувати передачею його в руки самого вихованця [9, с. 37].

Для розвитку й поглиблення в учнів ПТНЗ уявлення про власну свідомість, її місце й роль у якості подальшого індивідуального й професійного життя, як і механізмів соціально-професійної стресостійкості та психологічної захищеності, доречно використовувати різноманітну креативно-пізнавальну інформацію, пропонувати творчі бесіди, проекти, інтелектуальні завдання для активізації уваги майбутніх кваліфікованих робітників до оволодіння засобами й техніками самопізнання власного потенціалу, зокрема: **I. Тематична бесіда з метою повернення уваги учнів до реальних процесів і змін, що відбуваються в нашому часі.** Для цього можна дати завдання на спостереження та їх узагальнення з опорою на власне відчуття, власний досвід, відгуки про зміни в самопочутті знайомих і близьких в умовах сьогодення [*Допоміжний матеріал для педагога-практика*: 1) нестабільний настрій, його перепади; 2) коливання рівня фізичної енергії; 3) фізичний біль – голова, суглоби, м'язи, нервовість; 4) підвищена чутливість; 5) напружені сні – з

символами, образами, кольорами, різними сюжетами, цікавими асоціаціями; 6) туман у голові – нездатність зберігати зосередженість чи розуміти смисл того, що відбувається; 7) зміна раціону харчування; 8) недостатня концентрація чи рішучість, особливо при напруженні; 9) порушення чи ослаблення пам'яті; 10) незвичайна усвідомленість – поява надтонкої інтуїції, ясновідчуття, телепатичне мислення, вібраційна міжпросторова комунікація, читання думок інших людей, проблиски бачення інших реальностей; 11) повне пробудження – свідомість спонтанно розширюється; спілкування з ангелами, наставниками; 12) зміна відносин між друзями, членами сім'ї, колегами по роботі; 13) нетерпимість до неправди, до фальсифікації фактів; 14) потреба в усамітненні; 15) страх. Відомо, що невідоме завжди напружує, лякає (доречно пояснити учням, що насправді реальність – це те, що ми створюємо, а не те невідоме, якого ми так боїмося)]. **II. Інтелектуальне змагання на найбільш повне й доречне визначення поняття свідомість, самосвідомість** [*Допоміжний матеріал для психологів і педагогів-вихователів*]. Свідомість – це якість, що дає змогу людині відчувати своє індивідуальне, самобутнє "Я", розуміти свою окремішність, відмежованість, віддаленість від інших фізичних форм. Відчуття особистістю свого "Я" закладено як певний механізм індивідуальності в постійну конструкцію душі. Але усвідомлення людиною себе – це всього лише маленька частинка того, що включає свідомість. Вона є сукупністю багатьох складових індивідуального досвіду людини. Будь-які знання, що підвищують інтелект, сприяють ростові свідомості. Вона допомагає пізнавати світ, людей, виробничі ситуації, мотиви й моделі поведінки інших членів соціуму, займати ту чи іншу позицію, проявляти власне ставлення, домагатися намічених цілей, управляти власним життям, здоров'ям, успіхом, кар'єрою, родинним щастям. Свідомість – це продукт розвитку. У свідомість іде тільки досвід людини]. **III. Ознайомлення з життєвими девізами відомих людей.** Напр.: 1. Хай покинуть мене всі, тільки б не покинула мене мужність (Йоган Фіхте, німецький філософ); 2. Відвага наша – ось ціна, яку платять за спокій (Амелія Ерхарт, перша жінка-

пілот); 3. Роби, що треба, і хай буде, що буде (Лев Толстой); 4. Ніколи не здавайся! (Уінстон Черчіль); 5. Наполегливість, а не нахнення! (Томас Едісон); 6. Щоб неможливе стало можливим, треба в це тільки повірити (Говард Хед, амер. мільйонер); 7. Зобов'язаний – значить можу! (Олександр Суворов, рос. полководець); 8. Не слухай нікого, крім себе! (Марсель Біч, франц. мільйонер); 9. Життя – це або пригода, що вимагає мужності, або ніщо (Елен Келлер, америк. письменниця); 10. Поки дихаєш – надійся! (Альфонс де Ламартін, франц. поет); 11. Робити й переробляти! (Віктор Гюго, франц. письмен.); 12. Живи так, як ніби ти завтра помреш. Учись так, як ніби ти будеш жити вічно (Махатма Ганді, індій. духовний лідер); 13. Не важливо, що вам говорять, прийміть це з посмішкою й робіть свою роботу (мати Тереза); 14. У рай приходять той, хто після кожного падіння підводиться та йде далі (Гоан Златоуст, богослов і філософ).

IV. Залучення досвіду українського народу до самовиховання. Напр.: 1. Батьки дали тобі життя – волю виховуй сам. 2. Гарну справу роби в міру, погану не роби зовсім. 3. Ввічливості вчись у неввічливого. 4. Не будь дуже солодким, бо з'їдять, не будь дуже гірким – тебе викинуть. 5. Сто разів відмірай, а один раз відріж. 6. Поводься з іншими так, як ти хотів би, щоб поводитися з тобою. 7. Не спіши язиком – спіши ділом. 8. Якщо пригощають, – пий навіть воду. 9. Хто рано встає – тому Бог дає. 10. Добре діло роби сміло. 11. Береженого Бог береже. 12. Не вчись ніжностей, а вчись труднощів. 13. Скінчив діло – гуляй сміло. 14. Людина виховується в праці, через працю і для праці. 15. Вік живи, вік учись, і вік трудись. 16. Краще догана розумного, ніж похвала дурного. 17. Учи дітей не страхом, а ласкою. 18. Жорстокість породжує тупість і дурість. 19. Найкращий контроль – власна совість. 20. Шануй батька й матір – і тебе шануватимуть.

V. Абетка прав (для сором'язли-вих, невпевнених, закомплексованих чи педагогічно занедбаних учнів). Напр.: 1. **Право на унікальність.** Для цього ніколи не порівнюй себе з іншими. У вас є місія, яку можете виконати тільки ви. Ви – і більш ніхто. 2. **Право на незнання чогось. Це нормально.** Сократ не боявся говорити: "Я знаю, що

нічого не знаю". Не енциклопедичні знання й ерудиція роблять людину мудрою й успішною, а розуміння того, що необхідне саме вам у вашій діяльності, і ваші особистісні якості душі. 3. **Право не розуміти що-небудь. Не бійтесь перепитати, уточнити, якщо ви чогось не зрозуміли.** Народна мудрість говорить, що краще двічі запитати, ніж один раз заблукати. До речі, доведеним є той факт, що світі процвітають і є успішними ті, хто не соромиться запитувати, спілкуватися, вести діалог, тобто комунікабельні. 4. **Право змінювати свою думку.** Якщо на початку розмови ви мали одні міркування, а на її кінець інші, то в цьому немає нічого страшного. Це ваше право реагувати й оцінювати почуте творчо. 5. **Право відмовити.** Пам'ятайте, якщо ви відмовляєте комусь виконати його прохання, то ви не стаєте від цього поганим. Усім догодити неможливо. На смирну конячку, – говорить народна мудрість, – кладуть подвійну ношу. Наша свобода починається зі слова "ні". Кажучи "ні" іншим, ми не дозволяємо занадто впевненим, нахабним, зухвалим чи зарозумілим одягати на себе ярмо раба. 6. **Право на помилку.** Ніколи не сваріть себе за свої промахи, недогляди чи невдачі. Не помиляється тільки той, хто нічого не робить. Постарайтесь просто проаналізувати спокійно (з холодним серцем) ситуацію, яка вас не задовольняє. Не зациклюйтесь, а зробіть для себе конструктивний висновок. Упасти не соромно, соромно не знайти в собі сили підвестися і рухатися далі. 7. **Право не виправдуватися, не пояснювати ситуацію:** досвід, який ви пережили, він ваш і тільки ваш. Шануйте його навіть тоді, коли він вас чомусь не влаштовує. Виправдування (а тим більше, перед людьми недобррозичливими до вас чи зухвалими) досить часто тільки збільшує почуття провини. 8. **Право подобатися не всім.** Ви зовсім не зобов'язані всім подобатися. Як говорили колись у Київській Русі, "я не червінець, щоб усім подобатися". У кожного свої смаки, уподобання, погляди. Це нормально. Ви не гірший (не гірша), ви просто інший, з іншою програмою світосприйняття, світовідчуття, з іншою системою набутого життєвого досвіду. 9. **Система рекомендацій для набуття корисних звичок.** Напр.: 1. Будьте соціально активними: це розвиває відпові-

дальність, збагачує досвід та вміння спілкуватися з різними людьми. 2. Дійте в своєму колі впливу й не заспокоюйтесь на досягнутому, пам'ятайте про інші сходинки професійного та особистісного утвердження й зростання. Не обтяжуйте себе непосильними обіцянками. Не захоплюйтеся критикою інших людей, особливо коли не знаєте суті справи. Критикуючи, – ви марнуєте свою енергію. Поменше проявляйте свої "проблеми" в соціумі, бо вас будуть сприймати не як цілісну й потужну особистість, що здатна долати перешкоди, а як проблемну. 3. Завжди спочатку робіть те, що вам треба робити спершу для реалізації своїх потреб. 4. Прагніть до максимальної результативності своїх зусиль завжди й в усьому. Для цього доречно скласти список наявних та можливих перепон: що саме заважає вам домогтися максимально можливої віддачі при мінімальній затраті енергії? Аналізуйте свої взаємини з людьми, що входять у коло вашого спілкування. Оцініть необхідність кожного контакту та його цінність для вас. 5. Прагніть до взаєморозуміння. Найважливіше в оволодінні цією звичкою – це вміння слухати й співпереживати. Ваші взаєможносунки з членами соціуму будуть продуктивними та конструктивними тільки тоді, коли ви навчитеся розуміти інших людей, а це важливо для кожної конкретної людини. 6. Оволодівайте енергією творчості. Це найвищий прояв життєвої активності: дякуючи їй, ми створюємо те, що раніше не існувало. Ми даємо життя новому. Крім того, творчість забезпечує нам сильний потік енергії. 7. Потрібно регулярно оновлювати себе, свої знання, організм, свій емоційний стан та соціально-професійний статус. **VII. Поради й настанови щодо того, як удосконалювати самого себе.** Це важливо з огляду на те, що в професійно-технічних навчальних закладах не викладаються основи психотехніки. У даній ситуації доречні такі настанови. 1. Аналізувати свої емоції, думки, оцінювання дій інших, почуття, бажання, прагнення, вчинки. 2. Успіх, задоволення, щастя, визнання, харизма, самореалізованість – усе це залежить лише від тебе самого. 3. Відповідальність за кожний свій вибір не перекладати на інших. 4. Дотримуватися таких морально-етичних правил поведінки із собі подібними:

а) гарне ставлення до людей (в цілому); б) гарне ставлення до близьких та повага до їхніх виборів; в) сім'я (родина, рідні, родичі, близькі) – твій дім і фортеця; г) правильно обрана професія – запорука щастя; д) пізнання культури й мистецтва – це емоційне й духовне збагачення; е) постійний інтерес до пізнання світу в собі й навколо себе; є) постійний психофізичний розвиток і загартування; ж) любов до природи. Постійне нарощування в собі духовно-екологічної культури й чутливості до живого простору, його надтонких вимірів; з) розвивати творче хобі, гармонійне до потреб внутрішнього світу; и) жити для інших, безкорисливо даруючи їм кращі якості своєї душі. **VIII. Розвиток базових інтелектуально-професійних умінь (через організацію різних форм виховної взаємодії).** 1. Уміти визначити головну мету власного життя. 2. Робити все для того, щоб праця викликала задоволення. 3. Виховувати в собі позитивні риси характеру. 4. Тренувати наполегливість, дисциплінованість, силу волі. 5. Оволодівати принципами організації роботи. 6. Доброзичливо ставитися до всіх форм життя на Землі. 7. Правильно, лаконічно й красиво висловлювати думки. 8. Наполегливо долати труднощі. 9. Займатися різними видами фізичної роботи. 10. Навчитися все робити в установлені терміни, вчасно. 11. Раціонально використовувати час. 12. Створювати всі умови, щоб бути постійно задоволеним життям і результатами своїх зусиль. 13. Головний учитель – всередині нас. 14. Пристрасне бажання рано чи пізно приводить до мети. 15. Завищена турбота про те, що має відбутися, не змінює плину подій, але ослаблює вас. 16. Світлі думки приносять людині успіх, а темні – біду. 17. Щоб отримати повну відповідь, завжди став повне запитання: Де? Хто? Навіщо? Коли? Для чого? Звідки? Як? Чим? 18. Лише те засвоїв, що зрозумів і виклав коротко. 19. Зрозуміти ("розпушити ґрунт") – повірити ("загорітися") – діяти! 20. Розум створює майбутнє, пам'ять – минуле. Із сучасністю зустрічаєшся лише тоді, коли перестаєш мріяти й згадувати. 21. Не порушуй етапів саморозвитку: глибоко вникай, вивчай, запитуй; старанно продумуй; виразно усвідомлюй; щиро прямуй. 22. Усвідом своє життєве призначення – й роби все для його реалізації. 23. Ми приходимо в це

життя діяти, а не плакати. 24. Не можна уникнути небезпеки, тікаючи від неї. Втеча може бути тільки тактичним маневром, відступом, але не звільненням. 25. Турбуватися про своє здоров'я, правильне харчування, естетичну зовнішність. 26. Успіх справи – якомога повніша інформація, гарний виконавець і сприятливі умови. 27. Людина сама створює сценарій свого життя, тому кожен перебуває у своєму оточенні, на своїй соціально-професійній сходинці, зі своїм рівнем самосвідомості. 28. Оволодівати майстерністю довербальної комунікації. **ІХ. Вербальні формули, що надають впевненості.** 1. Життя – це не щонебудь, це можливість для чого-небудь. Важливо не те, що життя приносить нам, а те, що ми привносимо в життя. 2. Життя – це безперервний процес росту й розвитку. Якщо ти будеш так ставитися до нього, ти наповниш його смыслом і цілеспрямованістю. 3. Все і вся стоїть на твоєму боці, якщо ти будеш так дивитися на речі. 4. Шукай добрі наміри за фасадом недоброї поведінки. 5. Приголомшливі події можуть послужити можливістю до перемін, для вироблення більшої міцності духу і глибшої здатності любити. 6. Поразка – прекрасна можливість навчитися чому-небудь новому. 7. Успіх починається з готовності присвятити себе чому-небудь. Усе подальше впливає звідси. 8. Тримай свій страх в одній руці, а безстрашність – в другій. Страх – недостатня причина для того, щоб відмовитися від якого-небудь творчого починання чи зважитися на складну справу. 9. Співвіднеси свою енергію з енергією життя, прийми теперішнє для того, щоб уявити майбутнє. 10. Починай з того, що є там, де ти є. Сила народжується з теперішнього. 11. Усе, що відбувається, – це не репетиція життя, це – саме життя. Люби його й будь завжди пильним! **Х. Пам'ятка про секрети успіху й душевної гармонії.** 1. Відкрий свій розум усюму й ні до чого не прив'язуйся невідступно. Будь готовим усе втратити. 2. Не дай замовкнути музиці власних мрій і прагнень, а для цього – слухай своє серце, свою інтуїцію. Роби свою справу з пристрасною, а це значить – йди на мудрий ризик! 3. Повір у себе – і ти зразу зрозумієш, як треба жити. 4. Учись жити в обіймах тиші. Одна з найкращих нагород, які дарують нам медитація й молитва, – це

прекрасне почуття співпричетності до краси й гармонії Всесвіту. 5. Звільніться від своєї особистої біографічної історії. Не ставайте її жертвою. Звільніться від минулого. Живіть "тут і тепер". Пам'ятайте, що Всесвіт – це розумна система, яка перебуває у процесі творчості, в ній не буває нічого випадкового. 6. Розум, що створив проблему, не здатний її розв'язати. Будь-яка проблема має духовне вирішення. Піднімісь у країну духовних знань – і всі проблеми зникнуть, бо вони ілюзійні, породжені нашим емоційним розумом. Трансформуйте його. 7. Оправданих образ не буває. Перестаньте шукати причин для образ, учіться прощати. По-перше, це дасть змогу іншим зрозуміти, що ви не тримаєте на них зла. По-друге, ви самі звільнитесь від образ, які руйнують вас, ваше здоров'я. 8. Відносьтеся до себе так, як ніби ви вже стали тим, ким бажаєте бути. Спочатку скажіть собі, ким ви хочете бути, а потім робіть, що треба. 9. Дорожте своєю божественністю. Ви – творіння Творця, а тому не можете існувати окремо від Нього та Його потенціалу. Шануйте й розвивайте ці сили. 10. Зрікайтесь думок, що вас ослаблюють, роблять безсилими і нікчемними. **ХІ. Роз'яснювальні бесіди про значення для духовного й фізичного здоров'я учнів саморегулятивних, саморелаксивних технік.** Усі медитативні техніки можна кваліфікувати так. 1. **Аудіальна медитація** – це медитація на звуках, звукових образах, слухових відчуттях. До цього типу медитації належить техніка концентрації на мантрах, на піснеспівах, на віршованих текстах. 2. **Візуальна медитація** – медитація на зорових відчуттях. Це медитація на малюнках, схемах, традиційних янтрах, що символізують єдність людини і Всесвіту. 3. **Абстрактна медитація** – медитація на різних поняттях, абстракціях, ідеях, проблемах тощо.

Медитації ефективні у вихованні й самовихованні, в психотерапії, підготовці та самовдосконаленні. Медитація – це спосіб урівноваження, гармонізації й просвітлення розуму, що є, звичайно, необхідною передумовою зменшення тривоги й напруги (аж до їх повної нейтралізації). Є кілька методів наروшення внутрішньої сили особистості, що більш, ніж актуально при підвищеному рівні тривожності, напруженості, репресивності,

неврівноваженості, конфліктності, які так поширені в суспільстві. Професійній молоді доречно порекомендувати, насамперед, такі засоби для збільшення внутрішньої рівноваги та нарощення захисного потенціалу, зокрема, за допомогою: а) медитації та візуалізації; б) слів сили, мантр і молитов; в) сонця; г) вогню (свічка); ґ) стихій природи.

Висновок. Перспективи подальшого вивчення. 1. Орієнтуючись на здобутки фундаментальних наук, продовжити вивчення засобів, що сприяють поглибленню й розвитку свідомості особистості учня. Адже самосвідомість – це та сила, яка здатна зробити комфортним час, що настає. І нашою метою має бути узгодження внутрішнього досвіду із зовнішнім. Лише так ми здобудемо рівновагу та зможемо свідомо брати участь у створенні власного позитивного результату в сучасних

умовах. 2. На початку ХХІ століття – століття становлення нової логіки мислення, потужного етапу оновлення інформації про природу людини, про значення індивідуальної свідомості особистості для успішної взаємодії з усіма аспектами й вимірами власного буття, – важливо максимально інтегрувати наявні інноваційні досягнення, домагаючись такого рівня самосвідомості особистості вихованця, аби він міг максимально розкрити й реалізувати власний творчий потенціал, розуміючи важливість позитивного мислення, позитивних установок і переконань для якості кінцевого результату. 3. Систематизувати наявні в практиці духовного самовдосконалення методики й психотехніки, спрямовані на розвиток і реалізацію потенціалу самосвідомості особистості. 4. Адаптовувати теоретичні узагальнення у практику професійної діяльності.

Література

1. Арнц У. Что ми вообще знаем? : пер. с англ. / Уильям Арнц, Бетси Чейс, Марк Виснете. – М. : "София", 2007. – 288 с.
2. Дайер У.У. Хватит отговорок! : пер. с англ. / У. У. Дайер. – М. : Эксмо, 2011. – 432 с.
3. Мовчан П.М. Мова – явище космічне / П. М. Мовчан. – К. : Просвіта, 1994. – 168 с.
4. Ничкало Н. Підготовка сучасного виробничого персоналу – наукове завдання державної ваги / Неля Ничкало // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання / Ін-т проф. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. – К. : ІПТО НАПН України, 2011. – 292 с.
5. Ноосферогенез і гармонійний розвиток / В. Я. Шевчук та ін. – К. : Геопринт, 2002. – 127 с.
6. Нюхтилин В.А. Мельхиседек. Кн. 2. Человек / В. А. Нюхтилин. – СПб. : Крилов, 2006. – 288 с. (С. 20).
7. Секлитова А.И. Откровения космоса : Контакты с Высшим Космическим Разумом / А. И. Секлитова, Л. Л. Стрельникова. – М. : Амрита-Русь, 2006. – 576 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – 654 с.
9. Ушинський К.Д. Про сімейне виховання / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1974. – 150 с.

Мария Карпюк

Креативно-познавательная информация как средство развития самосознания учеников ПТУЗ в процессе воспитательного взаимодействия

В статье анализируется вопрос о значении в учебно-воспитательном взаимодействии с профессиональною молодежью ПТНЗ различной креативно-познавательной информации, направленной на самоактуализацию, самосознание и развитие самосознание будущих квалифицированных рабочих – девизы, крылатые выражения, аффирмации, советы, полезные рекомендации, медитации, вербальные формулы, конструктивные психоинтеллектуальные установки известных людей и др.

Ключевые слова: *воспитательное взаимодействие, самоактуализация, самопознание, самосознание, гармонизация, многомерность, девизы, крылатые выражения, аффирмации, советы, полезные рекомендации, медитации, вербальные формулы, конструктивные психоинтеллектуальные установки известных людей и др.*

Maria Karp 'iuk

*Creative-and-cognitive information as means of development of
vocational schools students' self-consciousness in a process of educational interaction*

The article analyzes a question of significance of creative-and-cognitive information, that is aimed at self-updating, self-knowledge and consciousness development of future qualified workers – mottoes, idioms, affirmations, advice, useful recommendations, meditations, verbal formulas, constructive intellectual aims of famous people etc. – in educational interaction with professional youth of vocational schools.

Key words: *educational interaction, self-actualization, self-knowledge, consciousness, harmonization, multidimensionality, mottoes, popular expressions, affirmation, councils, useful recommendations, meditations, verbal formulas, constructive psycho-intellectual aims of famous people.*

Захищені дисертації

Дмитро Андрійович Костюк

Формування фахової компетентності майбутніх техніків-електриків сільського господарства у процесі вивчення спеціальних дисциплін

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – "Теорія та методика професійної освіти". – ІТТО НАПН України, Київ, 2012. Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.І. Свистун.

Інета Григорівна Матросова

Формування технологічної компетенції у майбутніх технологів поліграфічного виробництва в процесі вивчення спеціальних дисциплін

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – "Теорія та методика професійної освіти". – ІТТО НАПН України, Київ, 2011. Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.В. Слюсаренко.

Наталія Миколаївна Півень

Педагогічні умови забезпечення міжпредметних зв'язків ділової української мови з фундаментальними дисциплінами у підготовці бакалаврів технічного профілю

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – "Теорія та методика професійної освіти". – ІТТО НАПН України, Київ, 2011. Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор В.В. Ягунов.

Катерина Володимирівна Самойлова

Формування вмінь з маркетингу освітніх комп'ютерних послуг у майбутніх інженерів-педагогів

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – "Теорія та методика професійної освіти". – ІТТО НАПН України, Київ, 2011. Науковий керівник – доктор технічних наук, професор А.Т. Ашеров; Г.І. Сажко.